

IGOR HRUŠOVSKÝ

IMMANUEL KANT

(K 150. výročiu smrti.)

Na začiatok tohto roku pripadá 150. výročie smrti Immanuela Kanta, ktorý výdatne zasiahol do histórie filozofie. Kantovo výročie treba spomenúť i preto, že jeho myšlienkové dielo výrazne poznačilo a usmerňovalo i československú buržoáznú filozofiu a vedu.

V časoch, keď Kant žil a rozvíjal svoju filozofiu, v druhej polovici XVIII. storočia, Nemecko stále ešte bolo politicky roztrieštené a hospodársky zaostalé. Reformačné vojny i tridsaťročná vojna podlomili vývin buržoázných vzťahov v Nemecku a politická moc ostala v rukách šľachticko-veľkostatkárskych junkerov. Absolutizmus v Nemecku neslúžil meštiackemu pokroku ako v Anglicku a vo Francúzku, nemal celonárodné poslanie, ale viazal a sputnával v rámci drobných kniežaciev všetku hospodársku a politickú aktivitu ešte slabého nemeckého meštiactva. Ak sa napokon v XVIII. storočí začal v Nemecku predsa len zvoľna rozvíjať hospodársky život, boli to predovšetkým sami junkeri, v prvom rade pruskí, ktorí prechádzali ku kapitalistickým spôsobom v poľnohospodárstve.

Hospodársky slabé a politicky pasívne nemecké meštiactvo nebolo schopné viesť boj s despoticickým absolutizmom nemeckých kniežat a nemohlo a nevedelo zasiahnuť do spoločenského diania. V dôsledku toho aj ideológovia nemeckej buržoázie, predovšetkým Kant, boli odtrhnutí od živej revolučnej praxe a obmedzili sa na abstraktnú revolučnosť v oblasti „rýdzeho myslenia“. A tak Kantova filozofia nemohla vyzývať pokrokovejšie triedy do revolučného zápasu.

Immanuel Kant (1724—1804) bol synom malého remeselníka a celý život prežil ako utiahnutý a skromný univerzitný učiteľ v Kráľovci. Duševne vyrastal v leibnizovsko-wolffovskom osvietenskom racionalizme a oboznámil sa najmä tiež s filozofiou Descartovou a anglickým empirizmom. Neskoršie sa hlavne pod vplyvom filozofie Humovej orientoval predovšetkým na otázky teórie poznania. V svojej mladosti sa Kant usilovne zaoberal aj štúdiom prírodných vied, najmä Kopernika, Galileiho a Newtona. Už v polovici XVIII. storočia uverejnil knihu, v ktorej učil, že svet vznikol prirodzenou cestou, pomocou materiálnych síl. Podľa neho slnčná sústava sa vyvinula na základe mechanických zákonov hmoty, a to tak, že z pôvodnej otáčajúcej sa hmloviny následkom rozporu príťažlivých a odpudivých síl postupne sa oddelili jednotlivé planéty. Rozpad starých a zrodenie nových svetov je podľa Kanta nie zakončený proces, ale večný proces obnovovania sveta. Engels napísal, že Kantov objav rozbil starý metafyzický náhľad na svet a že „Kant obrátil nemennú slnečnú sústavu, ako sa domnieval Newton, a večné — odvtedy ako bol daný prvý impulz — trvanie tejto sústavy na historický proces vzniku slnka i všetkých planét z pôvodnej hmlovitej masy, a za 50 rokov potom Laplace matematicky formuloval vývody z tejto hypotézy vo všetkých detailoch, a až túto prijali všetci prírodospytci. Hegel dovŕšil túto filozofiu, zostaviac sústavu, v ktorej všetok prírodný, historický a duchovný svet bol po prvý raz predstavený ako *proces*, t. j. v neprerývnom pohybe, zmene, pretváraní a rozvoji.”

Ako vidíme, náhľady Kanta v ranom období jeho tvorby mali materialistický charakter. Kant však nebol dôsledný. Nazdával sa, že z materiálnych príčin nemožno vysvetliť vznik živých bytostí a predpokladal existenciu boha. Jednako Kantov objav bol východiskom veľkých pokrokov.

Kant však postupne venoval vždy väčšiu pozornosť otázkam teórie poznania. V jeho neskorších prácach sa náuka o poznaní stáva teoretickou základňou jeho ostatných filozofických náhľadov. Reakčné črty zaberajú vždy väčšie miesto v jeho náhľadoch. Podľa neho filozof, prv než skúma otázky o podstate veci, má skúmať poznanie i jeho hranice. Hoci historická skúsenosť ľudstva svedčí, že poznanie sa prejavuje a vyvíja v procese praktickej činnosti človeka, Kant neskúma otázku, akým spôsobom vzniká poznanie, ale problém, akú noetickú platnosť má poznanie, a to také poznanie, ktoré vraj skúsenosťou nie

je podložené, ktoré je apriórne, nezávislé na skúsenosti. Výsledok „kritickej analýzy“ Kanta je, že človek má vrodené apriórne nazeracie a rozumové formy, ktoré nie sú výsledkom skúsenosti a patria výhradne len k poznávaciemu subjektu. Lenin hovoril, že „u Kanta poznanie rozlučuje (rozdeľuje) prírodu a človeka, kým v skutočnosti poznanie ich zjednocuje“. A tak subjekt poznania vystupuje k Kantovej filozofii ako „zákonodarca“ prírody. Takto Kant radikálne postavil človeka s jeho „zákonmi“ do protikladu s objektívnou realitou. To znamená, že podľa Kanta objektívna skutočnosť, jej podstata, nie je človekom poznateľná. Kant to vyslovuje tak, že „veci osebe“ a ich vnútornú podstatu nepoznávame a nemôžeme poznať, že sú pre človeka transcendentné. Lenin ukázal, že „vec osebe“ u Kanta je prázdna abstrakcia, abstrakcia od všetkého určenia; v skutočnosti zmena „veci osebe“ na „vec pre nás“ sa deje každodenne pred našimi očami. Keby objektívny svet bol naozaj celkom izolovaný, bez vzťahu k subjektu, nemohli by sme o ňom vážne ani tvrdiť, že jestvuje. Ak veda má byť plodná, musí vychádzať z hlbokej jednoty človeka a prírody, ktorá sa uskutočňuje v praktickej činnosti ľudí. No Kant tým, že vyhlásil nepoznateľnosť objektívnej skutočnosti, že „vec osebe“ nemôže byť predmetom vedeckého poznania, ale že je oblasťou viery, spôsobil nesmierne škody skutočnému vedeckému rozvoju mnohých desaťročí, aj keď niektorí pokrokoví myslitelia, napr. Mehring, konštatujú, že Kantova „kritika čistého rozumu“ mala akýsi pozitívny význam v tom, že otriasla dogmatickou filozofiou, ktorá vtedy vládla v Nemecku.

Slovom, Kant vo svojej kritike sa prejavil ako radikálny agnostik. Subjekt je v jeho ponímaní zvrchovaný zákonodarca sveta. Podľa Kantovej „kritiky čistého rozumu“ ľudské poznanie sa člení v podstate na tri základné druhy: na zmyslové nazeranie, rozumové poznanie (Verstand) a rozmyselné poznanie (Vernunft). Možnosti a hranice zmyslového nazerania skúma „transcendentálna estetika“, rozumového poznania „transcendentálna analytika“ a rozmyselného poznania „transcendentálna dialektika“. Transcendentálna analytika i dialektika tvoria spolu „transcendentálnu logiku“.

Už v transcendentálnej estetike Kant vykladá, že objektívny svet je neprístupný pre poznanie a že sú to apriórne formy nášho zmyslového nazerania, ktoré lokalizujú pocitový materiál v priestore a čase. Podľa Kanta telesá a pohyb nejestvujú mimo vnímajúceho subjektu, ale len ako naše predstavy. To znamená, že apriórne formy zmyslového ná-

zoru zákonite utvárajú pocitové dáta, ktoré v subjekte vyvoláva vonkajší svet. Čas a priestor podľa Kantovho učenia sú teda len ilúzie nášho ducha. Iba na základe apriórnych názorov, ktorými sú čas a priestor, môžeme tvoriť tzv. apriórne syntetické súdy v matematike a fyzike. Kantova náuka o apriórnych formách zmyslového poznania znamená rozhodný ústup na pozície subjektívneho idealizmu.

Podľa Kanta teda predmety, ako ich poznávame na základe času a priestoru, sú iba javy, kým „veci osebe“ a ich vnútorné podstaty nepoznáme, sú pre nás transcendentné. Kant tvrdí, že javy nie sú prejavom podstaty, že javy neodzrkadľujú objektívnu realitu. Svojím hlásaním, že jav jestvuje oddelene od svojej podstaty, že poznávanie javu neznamena súčasne poznávať jeho podstatu, Kant poskytoval výdatnú pomoc metafyzike.

V transcendentálnej analytike Kant vykladá, že i v rozume sú apriórne formy, ktoré usporadujú ďalej konkrétny materiál poskytovaný zmyslovým názorom. Tieto rozumové formy majú zabezpečovať bezpodmienečnú všeobecnosť a nevyhnutnosť poznania. Úlohou transcendentálnej analytiky je roztriediť všetky formy nášho myslenia, ktorými usporaduje subjekt zmyslové javy. Funkciou rozumu, hovorí Kant, je súdenie a každý súd je spojenie pojmov. Koľko je druhov súdov, toľko musí byť rozdielnych kategórií ako všeobecných foriem myslenia. Vychádzajúc zo súčasnej formálnej logiky, ako ju sám ponímal, stanovil presne 12 kategórií. Kant určil kategórie podľa kvantity, kvality, relácie a modality. Nazdával sa, že týmito kategóriami sa celkom presne a raz navždy určujú všetky možnosti skúsenostného poznania.

Predmetom Kantovej logiky sú nemenné formy, odtrhnuté od obsahu vedomia, od rozvoja objektívnej skutočnosti a jej poznávania. Vo svojom učení o kategóriách Kant celkom odtrhol oblasť logiky od konkrétneho sveta a prírody. Podľa neho kritérium pravdy je záležitosť vnútrologická. Toto subjektívno-idealistické a metafyzické ponímanie pravdy vyviera z toho, že Kant si nevnímal historickú stránku rozvoja poznania a že nechápal úlohu praxe v teórii poznania. Kant hlásal, že pojmy sú tuhé, nepohyblivé a že kategórie nie sú stupňami v histórii nášho poznania sveta.

Kým podľa Kanta kategórie možno používať len na javy, kým v transcendentálnej analytike rozum sa orientuje na empirickú skúsenosť, rozmysel (Vernunft), ktorý má byť akýmsi vyšším druhom rozumu, je vraj výrazom základnej snahy nášho ducha, jednotiacej syn-

tézy (transcendentálnej apercepcie), ktorá sa neorientuje na zmyslové predmety, ale na nepodmienené, čisto duchovné celky, ktoré nazýva ideami. Rozmysel má byť teda akýsi vyšší druh duchovnej činnosti, ktorá vytvára idey *duše*, t. j. nepodmieného subjektu, *sveta*, t. j. absolútnej jednoty predmetov skúsenosti, a *boha*, t. j. absolútnej jednoty všetkého súcna. Transcendentálna dialektika, ako vidíme, je náukou o ideách, o možnosti poznať bezpodmienečné, absolútne, to, čo nemôže byť dané skúsenosťou. Podľa Kanta idea o duši ako o bezpodmienečnej podstate a jednote psychických javov nemôže byť predmetom vedy, t. j. empirickej psychológie, lebo jej sú dostupné len psychické javy. Takto duša je pre vedu nedostupná „vec osebe“, pretože nemôže byť predmetom skúsenosti. Podobne Kant odmieta možnosť „racionálnej teológie“, pretože teologická idea nemôže byť predmetom vedy a nemožno dokázať existenciu boha. Preto boh ako „vec osebe“ môže byť len predmetom viery.

Keďže idey nemôžu viesť k transcendentnému poznaniu, môžu mať podľa Kanta len význam regulatívnych princípov, ktoré vedú nášho ducha k tomu, aby vo všetkom poznaní hľadal systematickú jednotu. A tak tieto tri transcendentálne idey, psychologická (duša), kozmologická (svet) a teologická (boh) majú len hypotetický význam, sú len predmetom viery.

V prípade však, že sa rozmysel neuspokojuje len s tým, že idey uvádzajú ľudské poznanie do jednoty, a robí ich predmetom poznania, zapletie sa nevyhnutne do rozporov, ktoré Kant nazýva ilúziami čistého rozmyslu. Ako sme hovorili, nie je možný teoretický dôkaz existencie boha, no nie je vraj možné ani teoretické vyvrátenie jeho existencie. Boh, ako aj duša je „vec osebe“ a dokazovanie tu nemá miesto. Pokiaľ ide o racionálnu kozmológiu, z idey sveta vyvierajú štyri kozmologické idey, ktoré nás vedú k štyrom navzájom si odporujúcim tvrdeniam (antinómiám), ktoré nemožno nášmu rozumu odstrániť. Kant poukázal na protirečivosti týchto ideí. No jeho náuka o protirečivostiach, aj keď ovplyvnila rozvoj dialektického myslenia v Nemecku, mala ešte metafyzický charakter. Jeho antinómie neotriasli ešte základmi formálnej logiky, ale naopak, pohybovali sa v jeho hraniciach. Dialektiku nazýval Kant logikou ilúzie. Podľa neho ide tu o ilúzie rozumu, kým sám svet je vraj bez protirečivostí. Protirečivosti vznikajú údajne z dvoch pohľadov na tú istú vec. Človek ako jav, ako empirická bytosť je neslobodný, ako „vec osebe“ má však slobodnú vôľu.

Značnú pozornosť venoval Kant vo svojej filozofii aj etike a náuke o spoločnosti. I tu sa javí Kantov postoj ako ostro subjektivistický a formalistický, jeho etika je tvrdá a chladná. Formálnosť jeho etiky je v tom, že neurčuje v nej nejaké konkrétne požiadavky vo vzájomnom vzťahu ľudí. Konanie ľudí je podľa neho morálne nezávislé od obsahu tohto konania, ide len o to, aby človek plnil abstraktný mravný zákon, ktorý formuloval tak, že človek sa má chovať vždy tak, aby zásady jeho konania sa mohli stať všeobecnými a záväznými pre všetkých ľudí. Tu sa plne prejavuje abstraktný a idealistický charakter tzv. „praktického rozumu“. Abstraktný charakter tohto kategorického imperatívu umožnil Kantovi vysloviť pokryteckú požiadavku, že len také konanie je naozaj mravné, ktoré odporuje prirodzeným ľudským sklonom. Morálne je ľudské konanie iba tam, kde sa formálny „morálny zákon“ uskutočňuje v protiklade s prirodzenými náklonnosťami človeka. Už básnik F. Schiller, ináč stúpeňec kantovskej filozofie, vysmieva sa Kantovým filisterským vrtochom, že človek nekoná cnostne, ak pomáha svojmu bližnému zo sympatie, pretože uspokojuje takto len svoje sklony; cnostne koná však skupáň, ktorý z príkazu kategorického imperatívu posytuje almužnu so zdráhaním. F. Mehring vo svojej štúdii o Kantovi uvádza v tejto súvislosti takýto Schillerov epigram:

Vrtochy svedomia

*Rád slúžim priateľom, no robím to z náklonnosti,
a preto ma často trápi, že nie som ctnostný.*

Riešenie

*Tu ti možno poradiť, aby si ňou pohrdol
a s odporom konal, čo ti velí povinnosť.*

V „kritike praktického rozumu“ Kant poprel, čo hlásal v „kritike čistého rozumu“. Ak v „kritike čistého rozumu“ tvrdil, že nemožno dokázať existenciu boha, v „kritike praktického rozumu“ hlásal, že existencia boha je predmetom viery. Tu Kant rozvádza tiež svoje učenie o primáte tzv. praktického rozumu nad teoretickým. No s vedec-kým ponímaním praxe sa tu vôbec nestretávame a Kantova náuka o „praktickom rozume“ je vyslovene idealistická.

Vo svojej etike Kant ďalej hlása, že človeka neslobodno pokladá za prostriedok pre dosiahnutie nejakého cieľa, že on sám je cieľom. Táto téza bola namierená proti starým tradičným etickým náhľadom, podľa ktorých človek smie byť obetovaný druhému človeku. Vznik tohto pokrokovejšieho etického princípu možno si vysvetliť v súvisi s nástupom buržoázie. Heslo slobody, rovnosti a bratstva bolo živé v období Francúzskej buržoáznej revolúcie. Francúzska buržoázia, keď bojovala o moc, vyhlasovala toto svoje heslo za celonárodné a všeľudské. Sám Kant ešte i roku 1797 sa sympaticky vyslovoval o Francúzskej buržoáznej revolúcii, jednako tvrdil, že revolúcia, aj keď odstráni tyranu, neznamená nikdy skutočnú reformu. Príznačné je pre nemojúceho nemeckého meštiaka, akým bol i Kant, že hlásal, že je potrebné prakticky sa snažiť o uskutočnenie republiky, aj keď vraj „teoreticky“ vieme, že je to púha „regulatívna idea“, ktorá sa úplne nikdy neuskutoční. Kant sa spokojuje s „dobrou vôľou“ a zrieka sa revolúcie. Meštiacke heslo slobody je len „regulatívna idea“.

Ako vidíme, Kantova etická náuka vyjadruje obmedzenosť všetkej buržoáznej morálky, spočívajúcej v bezobsažnosti všeobecných zákonov morálky a v snahe podrobiť spoločenský rozvoj požiadavkám „všeobecnej morálky“.

Podľa Marxa a Engelsa reakčný charakter Kantovej etiky vyviera z nemohúcnosti nemeckého meštiactva: „Stav Nemecka koncom minulého storočia — písali roku 1845 — sa plne odráža v Kantovej kritike praktického rozumu. Kým francúzske meštiactvo sa vyšvihlo k moci najobrovškejšou revolúciou, akú poznajú dejiny, a dobylo európsku pevninu, kým anglické meštiactvo, politicky už oslobodené, revolucionovalo priemysel a podrobilo si Indiu politicky a celý ostatný svet obchodne, zmohli sa nemeckí meštiaci len na „dobrú vôľu“. Kant sa spokojoval holou „dobrou vôľou“, hoci ostávala bez výsledku... Táto dobrá vôľa Kantova je plne výrazom nemohúcnosti, stiesnenosti a mizérie nemeckých meštiakov, ktorých malicherné záujmy nikdy neboli schopné sa rozvinúť v spoločné národné záujmy triedy.“

Ukázali sme, že Kantova filozofia je polovičatá a kompromisnícka. Ako napísal sám Lenin, Kant vo svojej filozofii zmieroval materializmus s idealizmom: „Základnou črtou Kantovej filozofie je zmierenie materializmu s idealizmom, kompromis medzi nimi, spojenie rôznorodých, protikladných filozofických smerov v jeden systém. Keď Kant pripúšťa, že našim predstavám zodpovedá niečo mimo nás, nejaká

vec osebe, vtedy je Kant materialista. Keď pokladá túto vec osebe za nepoznateľnú, transcendentnú a z onoho sveta, vtedy Kant vystupuje ako idealista. Keď Kant uznáva skúsenosť a pocity za jediný prameň našich poznatkov, zameriava svoju filozofiu k senzualizmu a prostredníctvom senzualizmu za určitých podmienok k materializmu. Keď Kant uznáva apriórnosť priestoru, času, príčinnosti atď., zameriava svoju filozofiu k idealizmu. Tak dôslední materialisti, ako i dôslední idealisti (a tiež „čistí“ agnostici, humovci) neúprosne bojovali proti Kantovi za túto polovičatosť. Materialisti obviňovali Kanta za jeho idealizmus, vyvracali idealistické črty jeho systému, dokazovali poznateľnosť, pozemskosť veci osebe, že niet zásadného rozdielu medzi ňou a javom, že treba vyvodzovať príčinnosť a podobne nie z apriórnych zákonov myslenia, ale z objektívnej skutočnosti. Agnostici a idealisti obviňovali Kanta z toho, že pripúšťa vec osebe ako ústupok materializmu, „realizmu“ alebo „naivnému realizmu“, pričom agnostici odmietali okrem veci osebe aj apriorizmus, a idealisti žiadali dôsledne vyvodzovať z čistého myslenia nielen apriórne formy nazerania, ale celého sveta vôbec (povyšujúc ľudské myslenie na abstraktné JA alebo na „absolútnu ideu“, alebo na univerzálnu vôľu atď. a pod.)”

Hovorili sme, že hospodárske a politické postavenie nemeckej buržoázie v časoch, kedy žil a pôsobil Kant, bolo slabé. Životná úroveň štátne roztriešteného Nemecka bola nízka a provinčná. Takto je pochopiteľné, že nemecká buržoázia mohla sa zmôcť len na hanblivé liberálne akcie. Nemecká buržoázia, ktorá ostala v ponižujúcej závislosti od feudálnej šľachty, vybíjala svoju revolučnosť v „revolúcii myslenia“ a so zaostalou nemeckou skutočnosťou sa zmierila. Je pochopiteľné, že ideológia i „revolučná ideológia“, odtrhnutá od aktívneho pôsobenia na politický život, musela sa nevyhnutne stať abstraktnou. Toto zmierenie s nemeckou skutočnosťou je príznačné pre Kanta. Jeho filozofia odráža protikladnosť nemeckej buržoázie, jej revolučné rojčenie i jej slabosť dosiahnuť moc revolučnou cestou.

Na jeho filozofiu nadväzovali prívrženci pokroku, i prívrženci reakcie. To umožňovala dvojznačnosť jeho filozofie. Pozitívnu úlohu v dejinách vedy zohrali predovšetkým jeho prírodovedecké diela. Má isté zásluhy aj pre rozvoj dialektiky.

Vzťah ideologických predstaviteľov nemeckej buržoázie k Francúzskej revolúcii nebol spočiatku nepriaznivý. No keď Napoleon zaviedol v Nemecku reformy, ktoré nevedela uskutočniť nerozvinutá nemecká

buržoázia, sám ťažko prigniavil všetky triedy národa. Nemecká buržoázia sa dostala do ťažkého vnútorného konfliktu: nemohla sa striasť cudzozemského jarma, aby si súčasne nevťačila domáce jarmo ešte hlbšie do šije. Vskutku, po národnooslobodzovacej vojne proti Napoleonovi ešte viacej sa v Nemecku rozpútala feudálno-absolutistická reakcia. Výrazom rozčarovania je romantické hnutie, vzťahujúce sa už okolo roku 1800 a šíriace sa po celú prvú polovicu XIX. storočia.

Už na Kantovej etike možno vidieť, akú abstraktnú metafyzickú povahu nadobudli idey francúzskeho buržoázneho liberalizmu v nemeckom prostredí. Zvyšok objektivity, prvok materializmu v Kantovej noetike, uznanie „veci osebe“ poprel neskoršie J. G. Fichte ako posledný „nekritický“ živel v Kantovi. Usústavnenu ideológiou buržoázno-aristokratickej reakcie a prípravy „pruskej cesty“ ďalšieho vývinu Nemecka je potom svetonáhľad F. W. J. Schellinga a G. W. F. Hegla.

V polovici XIX. storočia nadviazali na Kantovu filozofiu mnohé filozofické školy, najmä novokantovské hnutie, ktoré odvrhlo progresívne prvky učenia Kanta a snažilo sa zničiť materialistickú filozofiu, keď začalo narastať robotnícke hnutie.

Novokantovstvo znamená návrat k najreakčnejším stránkam filozofie Kanta, pravicovú kritiku Kantových ústupkov materializmu. Nadviazalo na subjektívno-idealistickú stránku Kantovej filozofie, popieralo existenciu zákonitostí spoločenského diania a vývinu a vyhlásilo vedecké kategórie za čisto subjektívne normy. Novokantovstvo, ktoré reprezentujú filozofi F. A. Lange, O. Liebmann, H. Cohen, P. Natorp, E. Cassirer, W. Windelband, H. Rickert a i., vyznávalo aj to, že triedny boj vedie k rozpadu spoločnosti, k jej záhube. Títo sluhovia buržoázie rozumeli pod záhubou spoločnosti zánik kapitalizmu a hlásili nevyhnutnosť triednej harmónie a spoluprácu tried.

Novokantovstvo bolo rozšírené v Nemecku, Taliansku i v cárskom Rusku. Útočilo priamo i proti marxizmu a stalo sa čoskoro oficiálnou filozofiou II. internacionály. E. Bernstein, K. Kautsky, F. a M. Adler, K. Vorländer, A. A. Bogdanov a iní revizionisti snažili sa zlúčiť novokantovstvo s marxizmom. Sám Lenin odhalil novokantovskú revíziu marxizmu i jej reakčnú podstatu. Lenin napísal, že dialektika dejín je taká, že teoretické víťazstvo marxizmu núti jeho nepriateľov, aby sa maskovali za marxistov. Oportunisti a revizionisti, v podstate agentúra buržoázie v robotníckej triede, falšovali marxizmus. Tieto pokusy

falšovať marxizmus sa začali v deväťdesiatych rokoch minulého storočia v Nemecku a vychádzali predovšetkým od Bernsteina, ktorý zavrhol revolučnú dialektiku, chcel ju nahradiť meštiackym evolucionizmom a hlásal súlad triednych záujmov. Revizionisti usilovne čerpali a dodnes čerpajú argumenty pre boj s filozofickým materializmom zo zásobárne Kantovej subjektívno-idealistickej teórie poznania. Zradcovia robotníckej triedy z tábora reformistov, vychádzajúc z filozofie Kantovej, zvrátili socializmus v nedosiahnuteľný absolútny ideál. Pomocou Kanta sa snažili a snažia otupiť revolučné ostrie marxizmu a urobiť ho nástrojom „triedneho mieru“.

Na revolučné stránky Kantovho učenia nadviazala i škola machistov, ktorá kritizovala Kanta z humovského a berkeleyovského hľadiska. Podľa nich základom všetkých javov sú „prvky skúsenosti“, prírodné zákony sú formy vedomia a objektívna pravda nejestvuje. Podľa nich závisíme od náhody, úloha vedy nie je v tom, aby odhaľovala zákonitosti objektívneho sveta. Lenin ukázal na falošnosť i tejto filozofie. Dokázal, že ak sa popiera objektívny základ pocitov a vnemov a prizvukuje sa iba subjektívna stránka poznania, nevyhnutne sa dochádza k pustému subjektivismu. A je zákonitým zjavom, že samo zahŕňvanie kapitalizmu nevyhnutne ženie buržoázných učencov do náručia idealizmu a že ich núti unikať do subjektivismu.

Pokrokoví myslitelia na celom svete bojujú proti ideologickým prísluhovačom buržoázie a dokazujú, že jedinou vedeckou filozofiou je dialektický a historický materializmus. Až z pozícií dialektického materializmu, ktorý ukazuje ľudstvu cestu k veľkej budúcnosti, mohol byť úplne rozbitý agnosticizmus a idealizmus každého smeru. Klasici marxizmu-leninizmu kriticky rozobrali podstatu Kantovej filozofie a zhodnotili jej význam. Zavrhlí jeho agnosticizmus a idealizmus a vyzdvihli, že kladnú úlohu v histórii myslenia a vedy zohrali predovšetkým jeho prírodovedecké diela.